

Valtioneuvoston asetus Säteilyturvakeskuksesta

1 Asian tausta ja asetuksenantovaltuudet

Eduskunta on hyväksynyt 15.11.2022 hallituksen esitykseen eduskunnalle laeiksi Säteilyturvakeskuksesta sekä säteilylain muuttamisesta (HE 137/2022 vp) sisältyvät lakiehdotukset. Nykyistä säteilyturvakeskuksesta annettua lakia (1069/1983) on tarpeen uudistaa, koska säädös on ajalta ennen nykyistä Suomen perustuslakia ja Suomen liittymistä Euroopan unioniin. Samassa yhteydessä on tarpeen päivittää myös nykyinen säteilyturvakeskuksesta annettu asetus (618/1997). Ehdotetulla asetuksella korvattaisiin nykyinen säteilyturvakeskuksesta annettu asetus. Ehdotetulla asetuksella pantaisiin täytäntöön eräitä ydinlaitosten ydinturvallisuutta koskevan yhteisön kehysten perustamisesta annettuun neuvoston direktiiviin 2009/71/Euratom, jäljempänä *ydinturvallisuusedirektiivi*, sisältyviä velvoitteita, joiden täytäntöönpano on pääosin jo toteutettu aiemmin ydinenergialain muuttamisesta annetulla lailla (905/2017).

Asetus annetaan pääosin perustuslain 119 §:n nojalla. Asiaa koskevat perustelut sisältyvät hallituksen esityksen laeiksi Säteilyturvakeskuksesta sekä säteilylain muuttamisesta (HE 137/2022 vp) jaksoon 11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys. Säteilyturvakeskuksen pysyvistä asiantuntijoista ehdotetaan säädettäväksi Säteilyturvakeskuksesta annetun lain (1164/2022) 5 §:n 2 momentin nojalla.

2 Asian valmistelu

Asetus on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä Säteilyturvakeskuksen kanssa.

Esitys on ollut lausunnolla samanaikaisesti Säteilyturvakeskuksesta annettavan lakiluonnoksen kanssa 9.7.–27.8.2021 välisen ajan. Lausuntoja pyydettiin keskeisiltä viranomaisilta, järjestöiltä ja toiminnanharjoittajilta. Lausuntoja saatiin yhteensä 31 kappaletta, joista vain pieni osa koski itse valtioneuvoston asetusta.

Suomenkielinen esitysehdotus on tarkastettu oikeusministeriön laintarkastuksessa.

3 Nykytila ja keskeiset ehdotukset

Ydinturvallisuusedirektiivi

Asetuksen keskeisimmät muutokset liittyisivät ydinlaitosten ydinturvallisuutta koskevan yhteisön kehysten perustamisesta annetun direktiivin 2009/71/Euratom muuttamisesta annettuun neuvoston direktiiviin 2014/87/Euratom, eli ydinturvallisuusedirektiivin edellyttämään uuteen sääntelyyn.

Asetusehdotuksessa annettaisiin säännökset Säteilyturvakeskuksen henkilöstön koulutusjärjestelyistä, sillä nykyinen kansallinen lainsäädäntö ei sisällä Säteilyturvakeskuksen osalta ydinturvallisuusedirektiivissä edellytettyä sääntelyä mainitusta asiakokonaisuudesta.

Ydinturvallisuusedirektiivin 7 artikla (ydinturvallisuutta koskeva asiantuntemus ja taidot) edellyttää, että kansallinen kehys velvoittaa kaikki osapuolet huolehtimaan järjestelyistä sellaisen henkilöstönsä

koulutusta varten, jolla on ydinlaitosten ydinturvallisuuteen liittyviä vastuita siten, että voidaan saada, ylläpitää ja edelleen kehittää ydinturvallisuusalaan ja laitosalueen valmiusjärjestelyihin liittyvää asiantuntemusta ja taitoja.

Säteilyturvakeskus huolehtii henkilöstönsä koulutusjärjestelyistä suunnitelmallisesti osana organisaation hyvän turvallisuuskulttuurin ylläpitämistä ja henkilöstöjohtamista. Säteilyturvakeskus ylläpitää ja kehittää koko henkilöstöä koskevaa koulutusohjelmaa, minkä lisäksi kullakin Säteilyturvakeskuksen työntekijällä on henkilökohtainen kehityssuunnitelma. Säteilyturvakeskuksen koulutustoimintaa ja sen vaikuttavuutta myös arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti.

Henkilöstö

Asetuksessa annettaisiin säännöksiä, jotka koskevat johtajien kelpoisuutta sekä henkilöstöä. Lisäksi säädettäisiin pääjohtajan arvonimestä sekä neuvottelukunnasta, valtion edustamisesta ja pysyvistä asiantuntijoista. Nykyisin vastaavat asiat on esitetty osin säteilyturvakeskuksesta annetussa laissa ja osin asetuksessa. Lain tasoisesti säädettäisiin Säteilyturvakeskuksen toimialasta ja asemasta (1 §), tehtävistä (2 §), johtamisesta (3 §), ratkaisuvallasta (4 §) sekä toimialaan ja tehtäviin liittyvistä sopimuksista ja asiantuntijoista (5 §).

Verrattuna aiempaan oikeustilaan sääntelyä kevennettäisiin eräiltä osin. Aiemmin asetukseen sisältynyt maksuja koskeva pykälä jätettäisiin asetuksesta pois tarpeettomana Säteilyturvakeskuksen suoritteiden maksullisuuden perustuessa valtion maksuperustelainsäädäntöön ja Säteilyturvakeskuksen suoritteiden maksullisuutta koskeviin säädöksiin. Nykyisessä asetuksessa säädetty virkavapautta koskeva pykälä vastaa pitkälti valtion virkamieslaissa säädettyä, minkä vuoksi sen kanssa päällekkäinen osa poistettaisiin ja muu sisältö yhdistettäisiin henkilöstöä koskevaan pykälään. Tutkimusjohtajaa koskevat kelpoisuusvaatimuksia ja arvonimisääntelyä ei enää sisällytettäisi ehdotettavaan asetukseen. Sääntelylle ei ole enää tarvetta, koska Säteilyturvakeskuksessa ei tosiasiallisesti ole tutkimusjohtajaa, eikä tarvetta tutkimusjohtajalle ole näköpiirissä. Jos tutkimusjohtaja nimitettäisiin, soveltuisivat johtajia koskevat kelpoisuusvaatimukset myös tutkimusjohtajaan. Samalla pääjohtajan arvonimi sidottaisiin jatkossa tohtorin tutkintoon.

4 Pääasialliset vaikutukset

Asetuksella ei ole tunnistettavia taloudellisia tai yhteiskunnallisia vaikutuksia, eikä myöskään viranomaisten toimintaan tai ympäristöön kohdistuvia vaikutuksia, koska kyseessä on pääasiassa säädöstekninen uudistus.

Vaikutukset jäisivät vähäisiksi myös ydinturvallisuusdirektiivin täytäntöönpanoa merkitsevän uuden sääntelyn osalta. Säteilyturvakeskuksella on jo nykyisellään käytössään koulutusjärjestelmät, joita ylläpidetään ja kehitetään jatkuvasti, eikä ydinturvallisuusdirektiivi edellytä niihin sisällöllisiä tai menettelyllisiä muutoksia. Kysymys on siten lähinnä lainsäädännön tasolla tapahtuvasta muutoksesta, eikä muutoksesta tosiasialliseen toimintaympäristöön.

5 Lausuntopalaute

Lausunnonantajat ovat lähtökohtaisesti suhtautuneet myönteisesti esitykseen. Valtiovarainministeriön lausunnon perusteella siirrettiin jatkovalmistelussa suurin osa johtamista koskevista säännöksistä sekä ratkaisuvaltaa koskeva säännös asetuksesta lakitasolle.

6 Säännöskohtaiset perustelut

1 §. Pääjohtajan arvonimi.

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että pääjohtajalla olisi professorin arvonimi aiempaa oikeustilaa rajatumminkin. Arvonimen edellytyksenä olisi ehdotuksen mukaan se, että pääjohtajalla on tohtorin tutkinto. Pääjohtajan arvonimestä säädetään nykyisen asetuksen 12 §:ssä. Tutkimusjohtajalle ei enää ehdotettaisi arvonimeä uudistuksessa.

2 §. Neuvottelukunta.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi Säteilyturvakeskuksen neuvottelukunnan asemasta ja sen tehtävistä. Neuvottelukunnan tehtävänä olisi tukea keskuksen strategista johtamista ja edistää keskuksen ja sen sidosryhmien välistä yhteistyötä. Käytännössä neuvottelukunta toimisi siten etenkin pääjohtajan tukena strategisen tason suunnittelussa ja toiminnassa. Säteilyturvakeskus olisi nykytilaa vastaten riippumaton suhteessa neuvottelukuntaan, sillä neuvottelukunnalla ei olisi määräys- tai ohjausvaltaa virastoon tai sen päätöksentekoon. Neuvottelukunta olisi siten puhtaasti neuvoa-antava elin, jonka tehtävissä ei olisi kyse julkisen vallan käyttämisestä tai julkisesta hallintotehtävästä.

Pykälän 2 momentin mukaan neuvottelukunnan asettaisi Säteilyturvakeskus.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi informatiivinen viittaus koskien muita Säteilyturvakeskuksen yhteydessä toimivia neuvottelukuntia. Näitä ovat säteilyturvallisuusneuvottelukunta, ydinturvallisuusneuvottelukunta ja turvajärjestelyneuvottelukunta. Säteilyturvallisuusneuvottelukunta on valtioneuvoston asettama ja kolmeksi vuodeksi kerrallaan nimittävä elin, jonka tehtävänä on muun muassa tehdä esityksiä ja aloitteita säteilyturvallisuutta koskevissa asioissa sekä antaa säteilyturvallisuutta koskevia lausuntoja. Sen asemasta ja tehtävistä säädetään säteilylain 18 §:ssä ja valtioneuvoston asetuksessa ionisoivasta säteilystä (1034/2018). Säteilyturvakeskuksen yhteydessä toimivat lisäksi ydinenergian käytön turvallisuutta koskevien asioiden valmistavaa käsittelyä varten ydinturvallisuusneuvottelukunta (YTN) ja ydinenergian käytön turvajärjestelyjä koskevien asioiden käsittelyä varten toimii turvajärjestelyneuvottelukunta. Ydinturvallisuus- ja turvajärjestelyneuvottelukunnista säädetään ydinenergilain (990/1987) 56 §:ssä ja sen nojalla annetuissa asetuksissa. Neuvottelukunnat asettaa valtioneuvosto.

3 §. Valtion edustaminen.

Pykälässä vahvistettaisiin, että Säteilyturvakeskus kantaa ja vastaa valtion puolesta sekä valvoo tuomioistuimissa, viranomaisissa ja välimiesmenettelyissä valtion etua ja oikeutta kaikissa keskusta koskevissa asioissa. Ehdotettu pykälä vastaisi nykyistä oikeustilaa.

4 §. Kelpoisuusvaatimukset.

Pykälässä säädettäisiin johtajan ja tutkimusprofessorin kelpoisuusvaatimuksista. Sisällöllisesti vaatimukset vastaisivat aiempaa oikeustilaa. Verrattuna aikaisempaan, ei tutkimusjohtajan kelpoisuusvaatimuksista enää säädettäisi erikseen, vaan johtajan vaatimukset soveltuisivat myös mahdollisessa tutkimusjohtajan valintatilanteessa.

Johtajan kelpoisuusvaatimuksena olisi 1 momentin mukaan ylempi korkeakoulututkinto, perehtyneisyys asianomaisen vastuualueen tehtäviin sekä käytännössä osoitettu johtamistaito. Ylemmällä korkeakoulututkinnolla tarkoitettaisiin yliopistotutkinnon lisäksi ylempää ammattikorkeakoulututkintoa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tutkimusprofessorin kelpoisuusvaatimuksena olisi tohtorin arvoon oikeuttavat opinnäytteet tai tohtorin tutkinto sekä tieteellinen ja käytännöllinen perehtyneisyys alansa tutkimus- ja kehittämistehtäviin.

5 §. Henkilöstö.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että henkilöstön nimittäisi tai ottaisi pääjohtaja, jollei työjärjestyksessä toisin määrätä. Vastaavasti pääjohtajalle kuuluisi henkilöstön virkavapaudesta päättäminen, ellei tätä työjärjestyksessä erikseen delegoida päätettäväksi toiselle virkamiehelle. Mahdollisuudesta delegoida virkavapaudesta päättämisestä työjärjestyksellä säädettäisiin nykyisestä poiketen nimenomaisesti. Sääntely vastaisi muutoin voimassa olevaa oikeustilaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että Säteilyturvakeskus huolehtisi koulutusjärjestelyistä henkilöstön asiantuntemuksen ja taitojen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Velvoite perustuu ydinturvallisuusdirektiivin 7 artiklaan, joka edellyttää koulutusjärjestelyjä ydinlaitosten ydinturvallisuusalaan liittyvän henkilöstön osalta. Kansallisessa sääntelyssä koulutusjärjestelyistä huolehtimista ei rajattaisi koskemaan vain henkilöitä, joilla on suoranaisia ydinlaitoksen ydinturvallisuuteen liittyviä vastuita. Velvollisuus kattaisi yleisemmin koko organisaation henkilöstön jättäen koulutuksen muodon, sisällön ja toteuttamistavan sisäiseen päätösvaltaan. Koulutusta voitaisiin nykytilaa vastaten edelleen kohdentaa organisaation sisäisesti työntekijän roolin, tehtävien ja vastuiden sekä muiden vastaavien seikkojen perusteella. Sääntelynä 2 momentti olisi uutta.

6 §. Pysyvät asiantuntijat.

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että Säteilyturvakeskus voi kutsua keskuksen pysyviksi asiantuntijoiksi enintään neljäksi vuodeksi kerrallaan kokeneita ja taitavia henkilöitä, jotka edustavat keskuksen toimialan kannalta merkittävää tieteellistä tai muuta asiantuntemusta. Pysyväksi asiantuntijaksi suostunut henkilö olisi velvollinen antamaan edustamaansa alaa koskevaa asiantuntija-apua keskukselle. Pykälä vastaisi nykyistä oikeustilaa. Valtuutuksesta pysyvien asiantuntijoiden säätämiseksi säädettäisiin Säteilyturvakeskuksesta annetun lain 5 §:n 2 momentin nojalla.

Säteilyturvakeskus käyttää sen säädös-, määräys- ja ohjevalmistelun tukena pysyviä asiantuntijoita, kuten erikoisalojen lääkäreitä ja fyysikoita. Kysymys on henkilöistä, joiden asiantuntemusta hyödynnetään suosituksina edellä kuvatussa työssä, mutta jotka eivät osallistu hallintopäätösten valmisteluun tai muuhun julkisen tehtävän hoitamiseen tai julkisen vallan käyttämiseen. Pysyviin asiantuntijoihin ei siten sovelleta rikosoikeudellista tai vahingonkorvausoikeudellista virkavastuusta.

Pysyvistä asiantuntijoista erillinen asia on, että eräiden säteilylain ja ydinenergiain mukaisten tehtävin hoitamisessa käytetään ulkopuolisia asiantuntijoita, joiden tehtävistä ja virkavastuusta säädetään mainituissa erityislaeissa.

7 §. Voimaantulo.

Pykälä sisältäisi tavanomaisen voimaantulossäännöksen.

7 Voimaantulo

Ehdotetaan, että asetus tulisi voimaan 30 päivänä joulukuuta 2022 samaan aikaan Säteilyturvakeskuksesta annetun lain kanssa.

Esitetään, että valtioneuvosto antaa asetuksen Säteilyturvakeskuksesta.